

EĞİTİM UYGULAMA OKULLARINDA ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PROGRAMLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

THE STUDY OF INDIVIDUALISED EDUCATION PROGRAMS FOR STUDENTS AT SPECIAL EDUCATION APPLICATION SCHOOLS ACCORDING TO VARIOUS VARIABLES

Ersan AKARSU¹, Zehra ATBAŞI²

Öz: Bu araştırmanın genel amacı; Eğitim Uygulama Okullarında öğrenim gören öğrencilerin bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının (BEP) çeşitli değişkenlere göre incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu incelemeler Bağımsız Yaşam Becerileri dersi ile İletişim ve Sosyal Beceriler dersi BEP'leri ve problem davranışlara yönelik hedef yazılması ile sınırlı tutulmuştur. Bu genel amaç doğrultusunda Özel Eğitim Uygulama Okuluna devam eden öğrenciler için hazırlanmış 40 BEP doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. İncelenen BEP'ler deki veriler tablolar şeklinde gösterilmiş ve bu bulgular ışığında yorumlanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre BEP' hazırlanırken bireyin performans durumu, amaçlar, ölçüt, yöntem ve teknik kullanımı, problem davranışların betimlenmesi gibi birçok alanla ilgili bilgi bulunmadığı ya da birbirinden çok farklı uygulamalara gidildiği belirlenmiştir. Bunun yanında öğretmenlerin bazılarının BEP'leri alan yazına göre doldurmadıkları veya eksik doldurdıkları bulgularına ulaşılmıştır. Sonuç olarak öğretmenler arasında BEP hazırlama konusunda uygulama birliğinin olmadığı, BEP içeriğini oluşturmak ilgili bilgi eksiklerinin olduğu saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Bireyselleştirilmiş eğitim programı, özel eğitim uygulama okulu, özel eğitim gereksinimi olan birey

Bu makaleye atıf vermek için:

Akarsu, E. & Atbaşı, Z. (2021). Eğitim uygulama okullarında öğrenim gören öğrencilerin bireyselleştirilmiş eğitim programlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(1), 301-314.

Cite this article as:

Akarsu, E. & Atbaşı, Z. (2021). The study of individualised education programs for students at special education application schools according to various variables. *Trakya Journal of Education*, 11(1), 301-314.

Abstract: The aim of this study is to study the Individualised Education Programs (IEPs) of students at Special Education Application Schools. The study was limited to IEPs in Independent Survival Skills classes and Communication and Social Skills classes. For this purpose, forty IEPs developed for students with special needs attending Special Education Application centres were examined using the document analysis method. The data in the IEPs which were examined were presented as tables and interpreted in the light of these findings. According to the findings of the study, it was observed that there was lack of information in areas such as the performance of the individual, goals, criteria, the use of method and techniques and the description of problematic behaviour while preparing IEPs. It was also found out that the practices used were very different from each other. Similarly, it was found out that teachers either did not develop IEPs according to literature or that there were some shortcomings. In conclusion, it was determined that there was no unity among teachers about developing IEPs and that they lacked some knowledge on preparing the content for IEP.

Keywords: Individualised Education program, special education application school, individual with special needs

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The main goal in the education of individuals with special needs is enabling them to display independent survival skills in their society and the maintenance of these skills (Özkan and Gürsel, 2006). For this reason, it is necessary to develop IEPs to structure educational environments and to make the necessary arrangements for individuals with special needs. Advanced education programs and special education methods and techniques must be used by specifically trained staff to meet the academic and non-academic requirement of individuals with special needs (Özsoy et al., 2001). The special education methods and techniques which are used must be developed by determining factors such as the learning skills of the individual, the types of skills to be taught, and the learning environment. Individualised Education Plans (IEPs) are documents which are developed, changed and coordinated with families and specialists who will be in coordination with the students with special needs (Piarangelo & Giuliani, 2007).

When the research conducted in Turkey was studied, it was found out that problems are encountered when establishing IEP development units, IEPs are not prepared most of the time, and that the IEPs prepared had a lot of shortcomings (Akdemir-Okta, 2008). It was also found out that administrators and class teachers needed training in areas such as program development, special education and IEP, and that they faced too many problems (Öztürk & Eratay, 2010). It has been concluded that teachers did not have adequate knowledge on the planning and application of instructional applications of the IEPs. (Bilen, 2007; Erişkin et al., 2012; Güzel, 2014; Kamen-Akkoyun, 2007; Kış, 2013; Kuyumcu, 2011; Sadioğlu, 2011; Sadioğlu, Batu & Bilgin, 2012; Sardohan, 2011; Şekercioğlu, 2010; Yılmaz, 2015; Yılmaz & Batu, 2016; Yöner, 2009; Zeybek, 2015)

In order to achieve the best benefits expected from the practice of IEPs, it is crucial to determine the present situation of IEPs to understand if the practices are carried out appropriately and to find out the problems faced in order to provide the required support and make appropriate arrangements. If the fact that the IEP development process is an integrative process is taken into consideration, it is believed that if the quality and quantity of elements in the IEPs are determined, and this is presented to support the present research findings, this will lead the way in areas such as training teachers, in-service training and maintaining collaboration in schools. For this reason, the study of IEPs within the framework of criteria in the literature review, and the presentation of the present situation has been aimed.

Method

The study was carried out in the 2019-2020 school year in the Selçuklu province of Special Education Application School. A total of 82 IEPs were developed by teachers for Independent Survival Skills classes and Communication and Social Skills classes. A total of 40 IEPs with 20 IEPs for each class were randomly chosen and the scanning method was used to study the content of the IEPs based on different variables. The document analysis technique, which is a qualitative research method, has been used for this purpose. Rubric rating control lists were used for analysing the selected IEPs based on six different variables. The data obtained in the study were analysed using the descriptive analysis method. The findings have been presented as frequency and percentage. Within the scope of the study, 30% of the IEPs selected randomly were submitted to an expert in the field. The consistency between the coding prepared and the coding of the expert was calculated as 95%.

Findings

It was found out that the performance levels of the IEPs in the study were not written in detail. The teaching and evaluation of the short term goals in the IEPs were stated as follows: In eight of the IEPs, Skills Teaching Methods were written in the teaching methods and techniques section. Similarly, in eight of the IEPs narration was stated as a teaching method, and two IEPs had teaching with simultaneous clues as teaching methods. Four of the IEPs had assistance types such as setting a model

and verbal clues as teaching methods. In addition to these, activity charts, ignoring ,giving clues and positive feedback were also presented as teaching methods. In nine of the IEPs, the methods and techniques section were not filled in. In ten of the IEPs there was no criteria for short term goals. Out of the 40 IEPs, only five had statements which included the definition of students' problematic behaviour. It is observed that in 35 IEP s prepared by the teachers, there are no short term goals which define the students' problematic behaviour and present alternative positive behaviour instead of the problematic behaviour. It is seen that 36 of the IEPs do not have methods and techniques to bring about positive behaviour for long term and short term goals.

Discussions and Conclusions

In the study, it has been found out that there was lack of knowledge in the development process of IEPs in areas such as the performance of the individual, goals , criteria ,the use of methods and techniques, and the description of the problematic behaviour and that there were practices very different from each other. Similarly, there were findings which revealed that some teachers did not develop the IEPs according to literature or that they developed them insufficiently. As a result, it was found out that there was no unity of practice among teachers when developing IEPs ant that there was lack of knowledge on preparing the content of the IEPs. Practical in-service training may be provided on performance evaluation prior to preparation of IEPs. It is believed that in this way, the performance levels included in the IEPs will reflect the real performance levels of the individual and will be written in a more comprehensive and clear way. It is thought that the shortcomings in these areas may be eliminated by offering in-service training to teachers on why IEPs are crucial for individuals with special needs and what the content of IEPs should be. It is believed that by organising training sessions and seminars for teachers with specialists in the related departments of universities on methods and techniques used in the teaching and evaluation of individuals with special needs during the preparation process of IEPs, lack of knowledge will be addressed and a unity of practice will be maintained as well as the prevention of using inadequate and inappropriate methods and techniques.

GİRİŞ

Çağdaş eğitim sisteminde özel gereksinimli öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının gereksinimleri doğrultusunda ve tüm becerilerini bütüncül bir biçimde geliştirecek biçimde eğitim planlamasının yapılması gerekmektedir (Diken & Sucuoğlu, 1999). Çünkü demokratik toplumların temel amacı fırsat eşitliği ilkesini uygulamaya koymak ve eğitim çağındaki tüm bireyleri eğitim olanaklarından en üst düzeyde yararlanır hale getirebilmektir (Başaran, 1982; İnan & Demir, 2018). Toplum içerisindeki her bir birey fiziksel ve sosyal olarak farklı özellikler sergilemesinin yanında öğrenme özellikleri bakımından da farklılıklara sahiptirler (Baykoç Dönmez & Şahin, 2011; Karagiannis, Stainback & Stainback, 1996). Eğitimin istendik düzeyde gerçekleşmesinin en temel koşulu ise bu farklılıkların eğitim-öğretim faaliyetlerinde göz önünde bulundurulmasıdır (Diken, Batu, 2010). Özel gereksinimli öğrencinin eğitimindeki temel amaç, içinde buldukları toplumda bağımsız yaşam becerilerini sergileyebilmeleri ve bu becerileri devam ettirebilmeleridir (Özkan, Gürsel, 2006). Bunun için özel gereksinimli öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi ve ihtiyaçlarına göre eğitimin yapılandırılması gerekmektedir (Eripek, 1992; Kırcaali-İftar, 1998; Cavkaytar, 2012). Özel gereksinimi olan öğrencilerin akademik ve akademik olmayan ihtiyaçlarını karşılamak üzere; özel eğitim alanında uzman olarak yetiştirilmiş personel tarafından geliştirilen eğitim programları ile özel eğitim yöntem ve teknikleri kullanılmalıdır (Özsoy, Özyürek & Eripek, 2001). Kullanılan özel eğitim yöntem ve teknikleri bireyin öğrenme özellikleri, öğretilecek becerilerin türü, öğrenme ortamı gibi her türlü koşul belirlenerek seçimleri yapılmalıdır. Bireyselleştirilmiş Eğitim Planları (BEP) öğrenciyle işbirliği yaparak çalışılacak olan aileler ve özel eğitim uzmanları ile birlikte geliştirilen ve koordine edilen bir dokümandır (Piarangelo & Giuliani, 2007). BEP öğrencinin var olan performans düzeyine dayalı olarak ölçülebilir yıllık amaç ve kısa dönemli amaçları da içerir. Öğrenciye sağlanacak ek özel eğitim hizmetlerinin nerede, ne zaman, kimler tarafından ve ne kadar süreyle verileceğinin ifade edilmesi gerekir (Kargın, 2007). BEP' te öğrencinin bireysel farklılıkları ve becerinin özellikleri dikkate alınarak en uygun olan, uzun ve kısa dönemli hedefleri gerçekleştirme kriteri belirlenmeli ve bu kriterler ölçülebilir nitelikte olmalıdır. Özel gereksinimi olan bireylerin problem davranışlarının açık, anlaşılır, ölçülebilir tanımının mevcut performansta yer alması, önleme ve tedbir almak veya daha sonrası için yerine koyulabilecek

alternatif olumlu hedeflerin belirlenmesi ve öğretimi için önemlidir (Kargın, 2007). Özel gereksinimli öğrencilere yönelik eğitim ortamlarının düzenlemelerinin yapılabilmesi için BEP'lerin bireysel farklılıkları ve öğrencinin öğrenme özelliklerini dikkate alarak oluşturulması gerekmektedir.

Ülkemizde 1997 yılında yürürlüğe giren 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile BEP geliştirme ve uygulama çalışmaları, yasal hale getirilmiştir (MEB, 1997). Bu kararnamede özel gereksinimli öğrencilerin eğitimde bireyselleştirme ilkesi açık hale getirilmiştir (MEB, 1997). Daha sonra Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (MEB, 2000-2006-2012-2018) BEP, "Özel gereksinimli bireylerin takip ettikleri program esas alınarak gelişim özellikleri, eğitim ihtiyaçları ve performansları doğrultusunda hedeflenen amaçlara ulaşmaya yönelik hazırlanan ve bu bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programı" şeklinde tanımlanmıştır. Yönetmelik, eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması ilkesini esas alarak özel gereksinimli öğrenciler için BEP hazırlanması/uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. Hazırlanacak olan BEP'lerde; öğrenci bilgilerine, kısa dönemli ve uzun dönemli amaçlara, destek eğitim hizmetlerinin nasıl nerde ve kimler tarafından verileceğine dair bilgilerin verilmesi gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2018).

BEP'ler; özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren öğrencilerin devam ettiği okullardan, özel eğitim okulundan, özel eğitim sınıfından, özel eğitim meslek okulu gibi uygun eğitim ortamlarından ve destek eğitim odasından, sınıf-içi yardım, dil ve konuşma terapisi, fiziksel rehabilitasyon gibi destek hizmetlerinden en üst düzeyde yararlanmasını sağlayan ve tüm bu hizmetlerin planlandığı yazılı dokümanlardır. BEP hazırlamak için öğrencinin gelişimsel özelliklerinin iyi tanımlanması, okul başarısını engelleyen sebeplerin ortaya konulması için değerlendirme yapılması gerekmektedir. Değerlendirmenin amacı öğrencinin gereksinim düzeyine en az kısıtlayıcı ortamı, destek hizmet türlerini, öğrencinin ihtiyaçlarına en uygun uyarlamaları ve fiziksel düzenlemeleri belirlemektir (Avcıoğlu, 2015). Belirtilen süreçlerin gerçekleşebilmesi için aile, öğretmen ve ilgili uzmanların işbirliği ile planlanmaların yapılması gerekmektedir (Kargın, 2007; Vuran, 2004; Vuran, Bozkuş-Genç & Sani-Bozkurt, 2017). Fakat, özel gereksinimli öğrencilerle çalışan eğitimcilerin yetişmesindeki farklılıklar edinilen bilgi ve becerilerde de farklılıklar getirmekte bu durum eğitim-öğretim uygulamalarına ve uygulamalarda kullanılan yöntem ve tekniklerin de farklılaşmasına neden olabilmektedir (Çağlar, 2005). Özel gereksinimli öğrencilerin bireysel farklılıklarına göre düzenlenmiş eğitim ve öğretim faaliyetleri ve sunulacak destek eğitim hizmetlerinin gerçekçi, ölçülebilir amaçlarla ifade edilmesi BEP'lerin işlevsel olmasını sağlayacaktır. Tüm bunlara ek olarak, problem davranışların gözlemlenebilir ve ölçülebilir şekilde ortaya konulmaması, var olan problem davranışların önlenmesine ve azaltılmasına yönelik açık, ölçülebilir olumlu hedeflerin yazılmamasının ve olumlu davranış kazandıracak yöntem ve tekniklere yer verilmemesi BEP'leri etkisiz kılan sebepler olarak kaşımıza çıkmaktadır (İlik, 2007). Özel gereksinimli öğrenciler için sağlanacak hizmetlerin ilki bireysel farklılıklara göre düzenlenmiş programlar olmasına ve buna ilişkin birçok yasal düzenleme olmasına rağmen özel gereksinimi olan bireyler için yapılan BEP'lerin hazırlanmasında ve içeriğinde birçok sorunla karşılaşmaktadır. BEP'lerin içeriği birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir (Pretti-Frontzak vd., 2010; Siegel, 2017). Bulgular, BEP'lerin genellikle zorunlu alanların olduğu fakat bu alanlarda eksik bilgilerin yer aldığı (Michnowicz, McConnell, Peterson, vd., 1995) işlevsel olmayan becerilere yer verildiği hedeflerle ve performans kriterleriyle ilgili çok az bilginin verildiği amaç ve hedeflerin uygun olmadığını göstermektedir (Pretti-Frontzak & Bricker, 2010). Bu bulgular doğrultusunda eksik ve nitelsiz olan BEP'lerin öğretmene yol göstermede yetersiz kaldığını amacına ulaşmadığını ve öğrencinin performansını olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir (Reiher, 1992; Siegel, 2017).

Ülkemizde yapılan araştırmalara bakıldığında BEP geliştirme birimi oluşturulmakta problem yaşandığı, hazırlanan BEP'lerin ise pek çok eksiğinin olduğu; yönetici ve sınıf öğretmenlerinin program geliştirme, özel eğitim ve BEP gibi konularda eğitim ihtiyaçlarının olduğu ve birçok sorunla karşılaştıkları bulgulanmıştır (Akdemir-Okta, 2008; Öztürk & Eratay, 2010). BEP'lerin hazırlanması ve uygulanmasında, öğretmenlerin yeterli bilgiye sahip olmadıkları, uygulayıcılarla ilgili pek çok problemlerle karşılaştığı, ailelerin BEP uygulama sürecine katılımlarının yetersiz olduğu ayrıca planlanan uygulamaları değerlendirme de yetersiz kaldıkları belirtilmektedir (Avcıoğlu, 2011; Bilen, 2007; Eraslan-Tekin & Ata, 2016; Erişkin, Kırac & Ertuğrul, 2012; Güzel, 2014; Kamen-Akkoyun, 2007; Kış, 2013; Kuyumcu, 2011; Sadioğlu, 2011; Sadioğlu, Batu & Bilgin, 2012; Sardohan, 2011; Şekerçioğlu, 2010; Bozkuş-Genç, vd., 2017; Yılmaz, 2015; Yılmaz & Batu, 2016; Yönter, 2009;

Zeybek, 2015). Ayrıca öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerin gereksinimlerine cevap verebilmek için BEP hazırlanması gerektiğine inanmalarına karşın çoğunun yazılı ve sistematik olarak BEP hazırlamadıkları, BEP uygulamalarında ailelerin sürece katılımlarının düşük olduğu (Ersan-Tekin & Ata, 2016) BEP’te bulunması gereken kısımlar ve belirlenen hedef davranışlara ulaşıp ulaşılmadığının değerlendirilmesi konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları (Avcıoğlu, 2011) belirtilmiştir.

Yapılan tüm bu araştırmalar sonucunda BEP’te yer alan bileşenlerin geliştirilmesine ve uygulamaların daha nitelikli olabilmesi için koordineli biçimde çalışmaya ve BEP’ te yer alan tüm ekibin uygulamalarının iyileştirilmesine yönelik stratejilere ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir (Vuran vd., 2017). BEP’lerin hazırlanmasına yönelik birçok yasal düzenleme olmasına rağmen BEP’lerin kalitesi istenilen düzeyde değildir (İlik, 2017). Oysa özel gereksinimli öğrenciler için sağlanacak hizmetlerin belirlenebilmesi ve uygulanabilir hale gelebilmesi için nitelikli hazırlanan BEP’lere ihtiyaç vardır. BEP’lerin uygulanmasında istenilen faydanın sağlanabilmesi, uygulamaların amacına uygun gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin ve ortaya çıkan sorunların belirlenmesi, ihtiyaç duyulan desteklerin belirlenmesi ve buna yönelik düzenlemelerin yapılabilmesi için BEP’lerde ki var olan durumun belirlenmesi önem arz etmektedir. BEP hazırlama süreci bütüncül bir süreç olarak düşünüldüğünde hazırlanan BEP’ler de yer alan özel gereksinimli öğrencilerin bireysel farklılıklarına göre düzenlenmiş eğitim ve öğretim faaliyetleri ve sunulacak destek eğitim hizmetlerinin hedeflerin gerçekçi, ölçülebilir olması, mevcut performansın açık, anlaşılır olarak tanımlanması gerekmektedir. Problem davranışların gözlenebilir ve ölçülebilir şekilde ifade edilmesi, var olan problem davranışların önlenmesi ve azaltılması için olumlu alternatif becerilerin yazılması ve bu becerilerin öğretimi için yöntem ve tekniklere yer verilmesi önemlidir. İncelenen BEP’lerin tüm bu öğelere yönelik değerlendirilmesi sonucunda elde edilecek betimsel bulguların öğretmen yetiştirme ve hizmetiçi eğitim konularında yol göstereceği olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmanın genel amacı; Eğitim Uygulama Okullarında öğrenim gören öğrenciler için hazırlanmış BEP’lerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1- BEP’TE yer alan öğrenci performans düzeyleri ne ölçüde yazılmıştır?
- 2- BEP’ te yer alan akademik olmayan becerilere yönelik kısa dönemli hedeflerin (KDH) öğretimi için hangi yöntem ve teknikler planlanmıştır?
- 3- BEP’ te yer alan yer alan uzun dönemli hedefler için ne tür ölçütler yazılmıştır?
- 4- BEP’ te yer alan kısa dönemli hedefler (KDH) için ne tür ölçütler yazılmıştır?
- 5- BEP’ te davranış problemlerini önlemeye ya da azaltmaya yönelik uzun ve kısa dönemli hedeflere yer verilmiş midir?
- 6- BEP’te davranış problemlerini önlemeye ya da azaltmaya yönelik alternatif becerilerin öğretimi için olumlu davranış kazandıracak yöntem ve tekniklere yer verilmiş midir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma; “Özel Eğitim Uygulama Okulundaki öğrenim gören özel eğitim gereksinimi olan bireyler için hazırlanmış BEP’lerin Bağımsız Yaşam Becerileri ile İletişim ve Sosyal Beceriler dersleri alanlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi için nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi kapsamında çalışmanın araştırma sorularına bağlı kalınarak tarama modelinde betimsel araştırma deseni tercih edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimsek, 2013).

İncelenen Bep’ lerin Seçimi

Araştırma 2019 eğitim-öğretim yılında, Konya İlinde bulunan Özel Eğitim Uygulama Okulu 3.Kademe de görev yapan öğretmenler tarafından, aynı okulda eğitim gören öğrencilerin Bağımsız Yaşam Becerileri ile İletişim ve Sosyal Becerileri dersleri için hazırlanmış toplamda 82 BEP içerisinden random olarak seçilmiş ve her bir ders için 20’şer BEP olmak üzere toplamda 40 BEP’in doküman incelemesinden oluşmuştur. Gerekli izinler alındıktan sonra iki dersin BEP’lerinin araştırmaya dahil

edilmesi bu iki dersin aktif olarak sınıf içinde yürütülüyor olması ve BEP’te yer alan öğelerin ayrıntılı bir biçimde uyarlamasının görüleceği dersler olması ve bu dersleri yürüten öğretmenlerin BEP hazırlama konusunda ders, hizmetiçi eğitim veya kurs almış olmasıdır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada belirlenmiş olan BEP’lerin altı farklı değişkene göre analizlerinin yapılabilmesi için “BEP İnceleme Formu” geliştirilmiştir. Hazırlanan form özel eğitim alanında öğretim üyesi ve ölçme değerlendirme uzmanı iki kişiden uzman görüşü alınarak son hali verilmiştir. Bu çalışma ile özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için hazırlanmış BEP’lerin çeşitli değişkenlere göre var olan durumunu incelemek ve ortaya koymaktır. Bu doğrultu da formada yer alan başlıklar aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Tablo 1.

BEP’lerin İncelemede Kullanılan Değişkenler Tablosu

1-	BEP’te yer alan öğrenci performans düzeyleri
2-	BEP’ te yer alan becerilere yönelik kısa dönemli hedeflerin (KDH) öğretimi için planlanan yöntem ve teknikler
3-	BEP’ te yer alan yer alan uzun dönemli hedefler (UDH) için belirtilen ölçütler
4-	BEP’ te yer alan akademik olmayan becerilere yönelik hazırlanmış kısa dönemli hedefler (KDH) için ölçütler
5-	BEP’ te davranış problemlerini önlemeye ya da azaltmaya yönelik yazılan uzun ve kısa dönemli hedeflere
6-	BEP’te er alan becerilere yönelik hazırlanmış uzun ve kısa dönemli hedefler için olumlu davranış kazandırmaya yönelik uygulanacak yöntem ve teknikler

Verilerin Analizi

Araştırma da doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Veri toplama aracı kullanılarak oluşturulan formda yer alan diğer maddeler betimsel analiz tekniği kullanılarak frekansları belirlenmiştir. Öğelerin hangi sıklıkla görüldüğünün anlaşılması için verilerin frekans türünden ifade edilmesi, öğenin yoğunluğunu ve önemini anlamayı sağlamaktadır (Bilgin, 2006). Bu nedenle analiz sonucu elde edilen bulguların frekansı ve yüzdesi verilerek sunulmuştur.

Kodlayıcılar Arası Güvenirlilik

Araştırma kapsamında ele alınan BEP’lerin kodlayıcı güvenilirliğini sağlamak amacıyla özel eğitim alanında doktora yapan bir uzmana başvurulmuştur. Form kullanılırken ele alınacak konular ve nelere dikkat edileceği anlatılmıştır. Örnek beş BEP üzerinden farklı kodlamalar yapılarak %80 tutarlılık sağlandığında güvenilirlik çalışmasına geçilmiştir. Bunun için çalışma kapsamında ele alınan BEP’lerin %30’u yansız atama yoluyla seçilerek uzmana verilmiştir. Uzman kodlaması ve yapılan kodlama arasındaki tutarlılık %95 olarak hesaplanmıştır.

BULGULAR

Araştırmada belirlenmiş olan BEP’lerin analizi sonucunda ortaya çıkan sonuçlar bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Araştırmada yer alan Bağımsız Yaşam Becerileri dersi ile İletişim ve Sosyal Beceriler dersi için hazırlanmış yirmişer BEP olmak üzere toplam 40 BEP incelenmiştir. İzleyen bölümde başlıklar halinde farklı değişkenlere ilişkin ele alınan bulgular sunulmuştur.

Tablo 2.

Öğrenci performans düzeyi tablosu

BEP’TE yer alan öğrenci performans düzeyleri ne ölçüde yazılmıştır?	4 Puan (Çok İyi)	3 Puan (İyi)	2 Puan (Orta)	1 puan (Zayıf)
BEP Sayısı	6	16	17	1
Toplam BEP Sayısı	40			

BEP'leri giriş kısmında yer alan bilgilerden biri de öğrencinin mevcut performans düzeyidir. BEP'te performans yazımında özel gereksinimli öğrencinin genel özellikleri, yaş, cinsiyet gibi bilgileri, bunun dışında derse veya öğrenme alanına ilişkin performans düzeyi, var olan problem davranışları ile ilgili bilgiler yer almaktadır. İncelenen BEP'ler içerisinde özel gereksinimli öğrencinin performans düzeyi ile ilgili hiçbir bilgi bulunmayan BEP'ler 1 puan, performans düzeyi ile ilgili bir veya iki cümle yazılmış BEP'ler 2 puan, üç ve dört cümle yazılmış BEP'ler 3 puan, 5 ve üzeri cümle performans düzeyleri yazılmış BEP'ler 4 puan almışlardır. Tablo 2 incelendiğinde BEP'lerin 6'sı 4 puan (%15) 16'sı 3 puan (%40), 17'si 2 puan (%42,5), 1'i ise 1 puan (2,5) olarak derecelendirilmiştir. Çalışmada incelenen BEP'lerde performans düzeyleri iki cümle ile dört cümle ile yazıldığı görülmüştür.

Tablo 3.

Kısa dönemli hedeflerin (KDH) öğretimi ve değerlendirilmesi için kullanılan yöntem ve teknikler tablosu

BEP'ler		Yöntem ve Teknikler		BEP'ler		Yöntem ve Teknikler	
İletişim ve Sosyal Beceriler (İ.S.)	Yöntem ve Teknik Belirtilmiş	Yöntem ve Teknik Belirtilmemiş		Yöntem ve Teknik Belirtilmiş	Yöntem ve Teknik Belirtilmemiş		
Bağımsız Yaşam Becerileri(B.Y.)							
BEP-1 İ.S.	x		Beceri Öğretim Yöntemleri	BEP-21 B.Y.	x		MO Sİ
BEP-2 İ.S.	x		Beceri Öğretim Yöntemleri Açık Anlatım Yöntemi	BEP-22 B.Y.	x		Beceri Öğretim Yöntemleri
BEP-3 B.Y.	x		Beceri Öğretim Yöntemleri	BEP-23 İ.S.	x		Açık Anlatım
BEP-4 B.Y.	x		Beceri Öğretim Yöntemleri	BEP-24 İ.S.	x		Açık Anlatım
BEP-5 B.Y.	x		Beceri Öğretim Yöntemleri	BEP-25 B.Y.	x		Beceri Öğretim Yöntemleri
BEP-6 İ.S.	x		Açık	BEP-26 İ.S.	x		Açık Anlatım
BEP-7 B.Y.	x		Gösterip Yaptırma	BEP-27 B.Y.	x		Beceri Öğretim Yöntemleri
BEP-8 İ.S.	x		Eş Zamanlı İpucu Doğrudan Öğretim Yöntemi	BEP-28 İ.S.	x		Açık Anlatım
BEP-9 İ.S.	x		Sabit Zamanlı Pekiştireç	BEP-29 B.Y.	x		Beceri Öğretim Yöntemleri
BEP10 B.Y.	x		Eş Zamanlı İpucu İle Öğretim.	BEP-30 B.Y.		x	
			İpucunun Giderek Azaltılması İle Öğretim.				
			Aşamalı Yardımla Öğretim				

Tablo 3 devamı

Kısa dönemli hedeflerin (KDH) öğretimi ve değerlendirmesi için kullanılan yöntem ve teknikler tablosu

BEP'ler		Yöntem ve Teknik Belirtilmiş	Yöntem ve Teknik Belirtilmemiş	Yöntem ve Teknikler	BEP'ler	Yöntem ve Teknik Belirtilmiş	Yöntem ve Teknik Belirtilmemiş	Yöntem ve Teknikler
İletişim ve Sosyal Beceriler (İ.S.)	Bağımsız Yaşam Becerileri(B.Y.)							
BEP-11 İ.S.	x			Açık Anlatım, Tüm Beceri Öğretim Yöntemi Model Olma	BEP-31 B.Y.		x	
BEP-12 İ.S.	x			Açık Anlatım, Tüm Beceri Öğretim Yöntemi Model Olma	BEP-32 İ.S.		x	
BEP-13 İ.S.				Doğrudan Öğretim	BEP-33 İ.S.		x	
BEP-14 B.Y.			x	-	BEP-34 İ.S.		x	
BEP-15	x			Fırsat Öğretimi	BEP-35 B.Y.		x	
BEP-16 İ.S.	x			Etkinlik Çizelgeleri	BEP-36 B.Y.		x	
BEP-17 B.Y.	x			İpucu Sunma	BEP-37 B.Y.		x	
BEP-18 İ.S.	x			İpucu Sunma Geri Çekme	BEP-38 B.Y.	x		Sİ, MO
BEP-19 İ.S.	x			Etkinlik Çizelgeleri	BEP-39 İ.S.	x		Sİ, MO, FY
BEP-20 B.Y.	x			Açık Anlatım Tüm Beceri Öğretim Yöntemi Model Olma	BEP-40 İ.S.	x		Sİ, MO

Tablo 3 incelendiğinde BEP'ler de KDH'lerin öğretimi ve değerlendirmesi için yazılmış yöntem ve tekniklere bakıldığında sekiz BEP' te Öğretim yöntem ve teknikleri kısmına Beceri Öğretim Yöntemleri, sekiz BEP' te açık anlatım yöntemi, iki BEP'te ise eş zamanlı ipucuyla öğretim yöntemi yazılmıştır. Yine dört BEP' te Model Olma, Sözel İpucu gibi yardım türleri yazılmış, bunların dışında etkinlik çizelgeleri, görmezden gelme, ipucu sunma, olumlu pekiştirmede yöntem olarak belirtilmiştir. BEP'lerin dokuzunun (%22,5) yöntem ve teknikler kısmı boş bırakılmıştır.

Tablo 4.

Uzun dönemli hedeflerde yer alan ölçüt durumu tablosu

Uzun Dönemli Hedefler (UDH) İçin Ölçüt Belirtilen BEP Sayısı	5
Uzun Dönemli Hedefler (UDH) İçin Ölçüt Belirtilmeyen BEP Sayısı	35

Tablo 4 incelendiğinde BEP' lerede yer alan uzun dönemli hedefler (UDH) incelenmiş ve yalnızca beş (%12,5) BEP' te uzun dönemli hedefler için ölçüt yazıldığı bulunmuştur. 35 (87,5) BEP' te ise uzun dönemli hedefler için ölçüt bulunmamaktadır.

Tablo 5.

Kısa dönemli hedefler için BEP'teki ölçüt durumu tablosu

BEP'ler	Evet	Hayır	Ölçütler	BEP'ler	Evet	Hayır	Ölçütler
BEP-1	X		%75	BEP-21	X		%80
BEP-2	X		%75	BEP-22	X		%75
BEP-3	X		%100	BEP-23	X		%100
BEP-4	X		%75	BEP-24	X		%100
BEP-5	X		%75	BEP-25	X		%75
BEP-6	X		%100	BEP-26	X		%75
BEP-7	X		%50	BEP-27	X		%75
BEP-8	X		%100	BEP-28	X		%100
BEP-9	X		%100	BEP-29	X		%75
BEP-10	X		%100	BEP-30	X		%100
BEP-11	X		%100	BEP-31		X	
BEP-12	X		%100	BEP-32	X		4/3
BEP-13	X		%100	BEP-33	X		4/3
BEP-14		X		BEP-34	X		4/3
BEP-15		X		BEP-35		X	
BEP-16		X		BEP-36	X		%100
BEP-17		X		BEP-37	X		%100
BEP-18		X		BEP-38	X		%100
BEP-19		X		BEP-39	X		%80
BEP-20		X		BEP-40	X		%80
BEP Sayısı	13	7		BEP Sayısı	18	2	
Toplam BEP Sayısı				40			

Tablo 5 incelendiğinde BEP'lerde yer alan KDH için yazılan ölçütlerin 27'si %100 şeklinde, üç BEP' te ise ölçütler 4/3 şeklinde deneme sayısı olarak belirtilmiştir. İncelenen BEP'lerin 10'unda (%25) kısa dönemli hedefler için ölçüt yer almamaktadır.

Tablo 6.

Davranış Problemlerini Önlemeye ve Azaltmaya Yönelik Hedefler Tablosu

	Yer Verilen BEP Sayısı	Yer Verilmeyen BEP Sayısı
BEP' te davranış problemlerini önlemeye ya da azaltmaya yönelik uzun ve kısa dönemli hedeflere yer verilmiş midir?	5	35
Toplam BEP Sayısı	40	

BEP'lerin incelenmesi sonucunda 40 BEP içerisinde yalnızca beş (12,5) BEP'te öğrencinin problem davranışlarını tanımlayan cümleler bulunmaktadır. Öğretmenlerin hazırladıkları 35 (%87,5) BEP'te özel

gereksinimli öğrencinin problem davranışlarını tanımlayan, önleyici veya problem davranışları azaltmayı amaçlayan alternatif olumlu davranış kazandırmakla ilgili kısa dönemli hedeflerin bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 7.

Olumlu Davranış Kazandırmaya Yönelik Yöntem ve Teknikler Tablosu

	Yer Verilen BEP Sayısı	Yer Verilmeyen BEP Sayısı
Bireyselleştirilmiş Eğitim Programında olumlu davranış kazandırmaya yönelik yöntem ve tekniklere yer verilmiş mi?	4	36
Toplam BEP Sayısı	40	

Tablo 7 incelendiğinde BEP'lerde yer alan uzun dönemli hedefler ve kısa dönemli hedefler için olumlu davranış kazandırmaya yönelik uygulanacak yöntem ve tekniklerin dört (%10) BEP'te yer aldığı görülmektedir. İncelenen otuz altı (%90) BEP'te uzun ve kısa dönemli hedefler için olumlu davranış kazandırmaya yönelik uygulanacak yöntem ve teknikler bulunmadığı görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın genel amacı; özel gereksinimli öğrenciler için hazırlanan Bağımsız Yaşam Becerileri dersi ile İletişim ve Sosyal Beceriler dersi BEP'lerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi olarak belirlenmiştir. BEP, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yasal olarak eğitsel tanılaması yapılan özel eğitim gereksinimi olan tüm bireyler için hazırlanması zorunlu hale getirilmiştir. Ancak alanda yapılan çalışmalar öğretmenlerin BEP konusunda yeterli bilgi ve donanıma sahip olmadıklarını ya da bilgilerinin dokümana yansımadağı, BEP'teki hedeflerin hatalı ve eksik yazılmış olduğunu ve BEP'lerin bireyselleştirmenin doğasına aykırı olduğunu, hazırlanan BEP'lerin hazırlanmasında ve içeriğinde birçok sorunla karşılaşıldığını belirtmişlerdir sonucu çıkmaktadır (Çetin, 2004; İzci, 2005; Johns, Crowley vd. 2002; Lee-Tarver, 2006; Pektaş, 2008; Pretti-Frontzak & Bricker, 2010; Siegel, 2017; Şahin & Gürler, 2018). Bu araştırma da BEP'ler yer alan temel alanların öğretmenler tarafından ne düzeyde doldurulduğu doküman incelemesi yapılarak bulgulanmıştır. Çalışmanın sonucunda öğretmenler tarafından, hazırlanan BEP'lerin büyük çoğunluğunda özel eğitime gereksinimi olan bireylerin var olan performans düzeylerinin açık ve anlaşılır bir şekilde yazılmadığı, öğretimi yapılacak becerilerin öğretimi ve değerlendirilmesi için gerekli olan yöntem ve teknikleri ayrıntılı olarak belirtilmediği, BEP'te yer alan yer alan uzun dönemli hedefler (UDH) için ölçüt yazılmadığı, BEP'te yer alan akademik olmayan becerilere yönelik hazırlanmış kısa dönemli hedefler (KDH) için ölçütler yazılmadığı, BEP'te davranış problemlerini önlemeye ya da azaltmaya yönelik alternatif hedeflere yer verilmediği, değişkenler açısından analiz edilerek bulgulanmıştır.

BEP'te yer alan öğrencinin mevcut performans yazımı ile ilgili bulgular incelendiğinde öğretmenlerin yeterli değerlendirme ve gözlemlerde bulunmadığını, bu konularda bilgi eksikleri olabileceğini, BEP oluşturulurken performans düzeyi yazımı ile ilgili bilgi eksikliği olabileceğini veya öğretmenlerin ilgili bölümünü doldururken itinalı davranmadıklarını düşündürmektedir. Bu sonuçlarla paralel başka bir çalışmada ise; bu durum, performansın doğru bir şekilde belirlenemediğini ve var olan bilginin ise hazırlanan dokümana yansıtılmasına engel olduğunu düşündürmektedir (İlik, 2017).

İncelenen BEP'lerin dörtte birinde yöntem ve teknikler bölümü boş bırakılmıştır. Bu bölümde yöntem ve tekniklerin yazımının önceki bölümlerle aynı olduğu, yöntem ve tekniklerin adlarının eksik yazıldığı, bazılarının literatürdeki yöntem ve tekniklerle uyuşmadığı, bazılarının ise yöntem ve teknik olarak değil, alan yazında ipucu veya yardım türü olarak kullanıldığı görülmektedir. Benzer beceriler için çok farklı öğretim ve değerlendirme yöntem ve tekniğinin yazılmış olmasının, öğretmenlerin almış oldukları lisans eğitiminin veya sertifika programlarının eğitim içeriklerindeki farklılıklardan kaynaklanabileceğini ve öğretmenlerin yazılan yöntem ve tekniklerle ilgili bilgi eksikliğinin olduğunu düşündürmüştür. İncelenen BEP'lerde hiçbir yöntem ve teknik yazılmamasının iki sebebi olabileceği

düşünülmektedir. Bunlardan ilki öğretmenlerin BEP hazırlama konusunda yeteri kadar özen göstermedikleri ve ilgili alanları doldurmaktan kaçındıkları; ikincisi ise öğretmenlerin BEP hazırlama konusunda yeteri kadar eğitim almadıkları ya da alınan eğitimlerin etkili olmamasıdır (Vuran, vd., 2017). İncelenen BEP'lerin tamamına yakında UDH ölçütünün bulunmaması dikkat çekicidir. Benzer durum KDH için de geçerlidir. Bu durum öğretmenlerin BEP hazırlama aşamasında ölçüt yazımıyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarından kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. Oysa BEP UDH ve KDH için önceden ölçüt koymayı gerektirmektedir. Değerlendirmenin doğru bir şekilde yapılabilmesi için ölçütler son derece önemlidir (Werts, Culatta & Tompkins, 2007). İncelenen BEP'ler içerisinde sadece beş BEP'te öğrencinin problem davranışlarını tanımlayan cümlelerin bulunması, alternatif olumlu davranış kazandırma gibi davranış hedeflerinin BEP'lerin sadece %10'unda olması öğretmenlerin BEP oluştururken problem davranışlara alternatif olumlu davranış kazandırmaya yönelik yöntem ve teknikler ile ilgili bilgi eksikliğinden ya da bu yöntem ve tekniklerin BEP'e nasıl yazılacağını bilmemelerinden kaynaklanabilir. BEP'lerde, performans düzeylerinin yazımındaki yetersizlikler, ölçüt, yöntem ve teknik yazımlarındaki eksikler, problem davranışların azaltılması için, yeni alternatif beceri öğretilerinin yer almaması gibi bulgular, alanda yapılan diğer araştırma sonuçlarını desteklemektedir (Altun & Gülben, 2009; Güler, 2014; Gök & Erbaş, 2011; İhtiyaroğlu & Köse, 2016; Öztürk & Eratay, 2010; Zeybek, 2015).

Sonuç olarak öğretmenler arasında BEP hazırlama konusunda uygulama birliğinin olmadığı, BEP içeriğini oluşturmak ilgili bilgi eksiklerinin olduğu saptanmıştır. BEP hazırlamadan önce yapılacak olan performans değerlendirmeleri ilgili uygulamalı hizmet içi eğitimler verilebilir, bu sayede hazırlanan BEP'lerde yer alan performans düzeyi alanı bireyin gerçek performans düzeyini yansıtan, daha kapsamlı, açık ve anlaşılır bir biçimde yazılmasını sağlanabileceği düşünülmektedir. Öğretmenlere özel eğitime gereksinimi olan bireyler için BEP' in önemi ve BEP' i oluşturan içerik alanlarının neler olduğu ve nasıl doldurulması gerektiği ile ilgili uygulamalı eğitimler verilerek bu konudaki eksiklerin giderilebileceği düşünülmektedir. Öğretmenler için BEP hazırlama sürecinde ve BEP içeriğinin oluşturulmasında, özel eğitim gereksinimi olan bireylerin öğretim ve değerlendirmelerinde kullanılan yöntem ve teknikler ile yine problem davranışlarını önleme ve azaltmada kullanılacak yöntem ve teknikler ile ilgili üniversitelerin ilgili bölümlerinden uzmanlarla uygulamalı eğitimler, seminerler yapılarak bilgi eksikliğinin giderilmesine ve uygulama birliğinin sağlanmasına destek olunabilir. MEB'in üniversiteler ile protokol yaparak özel gereksinimi olan bireylerle çalışan öğretmenlere, başta BEP hazırlama süreci olmak üzere ihtiyaç duyulan diğer mesleki gelişim konularında da kapsamlı ve uygulamalı eğitimler düzenlemesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Altun, T., Gülben, A. (2009). Okul öncesinde özel gereksinim duyan çocukların eğitimindeki uygulamalar ve karşılaşılan sorunların öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi [Çevrimiçi sürüm]. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 253-272
- Akdemir Okta, D. (2008). Kaynaştırma sınıflarına devam işleme engeli olan öğrencilere ve sınıf öğretmenlerine sağlanan özel eğitim hizmetlerinin belirlenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). *Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir*.
- Avcıoğlu, H. (2011). Zihin engelliler sınıf öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlamaya ilişkin bilgiler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12 (01), 39-56.
- Avcıoğlu, H. (2015). *A'dan Z'ye BEP bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Ayanoğlu, Ç., Erdoğan, D. G. Okul Yöneticilerinin Kaynaştırma Öğrencilerine Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) Hazırlanması/Uygulanması Hakkındaki Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(4), 677-706.
- Başaran, İ. E. (1982). *Örgütsel Davranış*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.

- Baykoç-Dönmez, N., Şahin, S. (2011). Özel eğitimin tarihi gelişimi. N. Baykoç.(Ed.), *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim*, 535-556.
- Bilen, E. (2007). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarında karşılaştıkları sorunlarla ilgili görüşleri ve çözüm önerileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir*.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar*. (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çetin, Ç. (2004). Özel eğitim alanında çalışmakta olan farklı meslek grubundaki eğitimcilerin yaşadığı güçlüklerin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(01).
- Diken, İ. H., & Batu, S. (2010). *Kaynaştırmaya giriş*. Diken, İ. H.(Ed.),*İlköğretimde kaynaştırma*, 2-23.Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ersan, D. T.ve Ata, S.(2016). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlanmasına İlişkin Görüşleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 162-177.
- Eripek, S. (1992). Engelliler ve eğitimleri. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1-2), 79-94.
- Erişkin, A., Kırac, S., Ertuğrul, Y. (2012). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(193), 200-213.
- Gök, G., Erbaş, D. (2011). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3(1), 66-87.
- Güleryüz, B. (2014). Sınıf öğretmenlerinin ve sınıf öğretmenlerinin adaylarının kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşmeleri hakkında. *Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak*.
- Güzel, N. (2014). Kaynaştırma öğrencisi olan ilköğretim öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin yaşadıkları sorunlar (Beykoz ilçesi örneği) (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*), *Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.
- Hettleman, K. R. (2004). The Road to Nowhere: The Illusion and Broken Promises of Special Education in the Baltimore City and Other Public School Systems. The Abell Report. Volume 17, No. 4. *Abell Foundation*.
- İhtiyaraoğlu, N. ve Köse, E. K. (2016). Bireysel eğitim programlarında bilişim desteğinden faydalanılmasının öğretmenlerin tutumları üzerindeki etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2).
- İlik, Ş. Ş. (2017). Zihin yetersizliğine sahip olan öğrenciler için hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim programlarının incelenmesi ve değerlendirilmesi. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 4898-4909.
- İnan, M., Demir, M. (2018). Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Kamu Politikaları: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 337-359
- İzci, E. (2005). Sınıf öğretmeni adaylarının “özel eğitim” konusundaki yeterlikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (14), 106-114
- Johns, B., Crowley, P., Guetzloe, E. (2002). *Planning the IEP for students with emotional and behavioral disorders*. Focus On Exceptional Children, 34(9), 1-12.
- Lee-Tarver, A. (2006). Are individualized education plans a good thing? A survey of teachers' perceptions of the utility of IEPs in regular education settings. *Journal of Instructional Psychology*, 33(4), 263- 272.
- Kamen Akkoyun, A. (2007). Rehberlik ve araştırma merkezi müdürlüğü personelinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşler (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu*.
- Karagiannis, A., Stainback, S., & Stainback, W. (1996). *Historical overview of inclusion. Inclusion: A guide for educators*, 17-28.

- Kış, H. (2013). Destek eğitim odalarındaki uygulamalara ilişkin rehber öğretmenler ve özel eğitim sınıf öğretmenlerinin görüşleri (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*), *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu*.
- Kuyumcu, Z. (2011). Bireyselleştirilmiş eğitim planı (BEP) geliştirilmesi ve uygulanması sürecinde öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*). *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- Michnowicz, L. L., McConnell, S. R., Peterson, C. A., & Odom, S. L. (1995). Social goals and objectives of preschool IEPs: A content analysis. *Journal of Early Intervention, 19(4)*, 273-282.
- Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, (1997). <http://www2.tbmm.gov.tr/d27/1/1-0212.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, (2000). 18/1/2000 tarihli ve 23937 mükerrer sayılı Resmî Gazete'de Tebliğler Dergisi No :2509
- Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, (2006). https://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/mevzuat/Ozel_Egitim_Hizmetleri_Yonetmeliği_son.pdf adresinden edinilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, (2012). Resmî Gazete Tarihi: 18.05.2012 Resmî Gazete Sayısı: 28296
- Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, (2018).http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeliği_07072018.pdf adresinden edinilmiştir.
- Moskal, B. M., & Leydens, J. A. (2000). Scoring rubric development: Validity and reliability. *Practical Assessment, Research, and Evaluation, 7(1)*, 10.
- Kırcaali-İftar, G. (1998). *Özel gereksinimli bireyler ve özel eğitim*. S. Eripek (Ed.), *Özel Eğitim* (1-14). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özkan, Ş. Y., Özkan, Ş. Y., & Gürsel, O. (2006). Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere fotokopi çekme becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 7(02)*, 29-48
- Özsoy, Y., Özyürek M., & Eripek S. (2001). *Özel eğitime muhtaç çocuklar. Özel eğitime giriş*. (11.Baskı) Ankara: Karatepe Yayınları.
- Öztürk, C. Ç., & Eratay, E. (2010). Eğitim uygulama okuluna devam eden zihin engelli öğrencilerin öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı hakkında görüşlerinin belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi, 10(2)*, 146-159.
- Pektaş, H. (2008). Özel eğitim programlarından ve farklı programlardan mezun öğretmenlerin bireyselleştirilmiş eğitim programı kullanma durumlarının saptanması. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara*
- Pierangelo, R., & Giuliani, G. (2007). *Understanding, developing, and writing effective IEPs: A step-by-step guide for educators*. Corwin Press.
- Pretti-Frontczak, K., Bricker, D. (2000). Enhancing the quality of individualized education plan (IEP) goals and objectives. *Journal of early intervention, 23(2)*, 92-105.
- Pretti-Frontczak, K., Bricker, D. (2004). *An activity-based approach to early intervention*. Brookes Publishing Company. PO Box 10624, Baltimore, MD 21285.
- Pretti-Frontczak, K., Bricker, D. (2010). Enhancing the Quality of Individualized Education Plan (IEP) Goals and Objectives, *Journal of earlyintervention*.
- Reiher, TC (1992). Davranış bozukluğu olan öğrenciler için tanımlanmış eksiklikler ve bunların IEP'ye uyumu. *Davranış Bozuklukları, 17 (3)*, 167-177.
- Sadioğlu, Ö. (2011). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin sorunları, beklentileri ve önerilerine yönelik nitel bir araştırma (*Yayımlanmamış doktora tezi*). *Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa*.
- Sadioğlu, Ö., Batu, E. S., ve Bilgin A. (2012). Sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(2)*, 399-432.

- Sardohan, A. E. (2011). İlköğretimde birden fazla yetersizliğe sahip öğrencilerin etkili kaynaştırılması ile ilgili öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya*).
- Siegel, L. M. (2017). *The complete IEP guide: How to advocate for your special ed child*. Nolo.
- Sucuoğlu, B., & Diken, H. İ. (1999). Sınıfında zihin özel gereksinimli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin özel gereksinimli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumların karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 25-39.
- Spiel, C. F., Evans, S. W., & Langberg, J. M. (2014). Evaluating the content of Individualized Education Programs and 504 Plans of young adolescents with attention deficit/hyperactivity disorder. *School Psychology Quarterly*, 29(4), 452.
- Şahin, A., & Gürler, B. (2018). Destek eğitim odasında ve kaynaştırma ortamlarında çalışan öğretmenlerin bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama sürecinde yaşadıkları güçlüklerin belirlenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 594-625.
- Şekercioğlu, B. (2010). İlköğretim II. kademe branş öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar ile ilgili görüşleri (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*). *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- Tekin Ersan, D. & Ata, S. (2016) Okul öncesi öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanmasına ilişkin görüşleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 162-177.
- Vuran, S. (2004). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi. O. Gürsel (Ed.), *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları. (1-12)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Vuran, S , Bozkuş-Genç, G , Sani-Bozkurt, S . (2017). İşbirliği İle Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Geliştirme Süreci: Durum Çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*.
- Werts, M. G., Culatta, R., & Tompkins, J. R. (2007). *Fundamentals of special education: What every teacher needs to know*. prentice Hall.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Seçkin yayıncılık
- Yılmaz, E. (2015). Bir ilkokuldaki öğretmenlerin kaynaştırma uygulamaları hakkındaki görüşleri (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*). *Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir*.
- Yılmaz, E., & Batu, E. S. (2016). Farklı branştan ilkokul öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı, yasal düzenlemeler ve kaynaştırma uygulamaları hakkındaki görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(3), 247-268. doi: 10.21565/ozelegitimdergisi.267316
- Yöner, S. (2009). İlköğretim kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin zihinsel yetersizliği olan öğrencilere yönelik matematik öğretimi uyarlamalarına ilişkin görüşleri (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*), *Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir*.
- Zeybek, Ö. (2015). İlköğretim okullarındaki İngilizce öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüş ve önerileri (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*). *Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir*